

KATEDRA HISTÓRIE

Prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD., vedúci katedry

Moyzesova 9, 040 01 Košice

martin.pekar@upjs.sk

Vážený pán

doc. Mgr. Martin Schmidt, PhD.

dekan FF UMB a predseda VR FF UMB

Posudok oponenta v inauguračnom konaní doc. PhDr. Michala Šmigela, PhD.

Doc. PhDr. Michal Šmigel, PhD. je etablovaným historikom a vysokoškolským pedagógom, ktorého štúdium, kvalifikačné postupy i vedecko-pedagogické pôsobenie je späté s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici. Na nej úspešne absolvoval magisterské a doktorandské štúdium, rigorózne konanie i habilitačné konanie v odbore slovenské dejiny. Na UMB pracuje kontinuálne dve desaťročia, počas ktorých aktívne rozvíja svoj odborný profil ako vysokoškolský učiteľ, bádateľ, člen akademickej samosprávy a manažmentu fakulty.

V odbornej historickej komunite je M. Šmigel vnímaný ako odborník na viacero tém z dejín 2. polovice 20. storočia. Ich spoločným menovateľom je ambícia prekračovať rámec dejín Slovenska, vidieť skúmané fenomény patriace najmä do oblasti výskumu migračných procesov a antisemitizmu v širšom geopolitickom priestore a medzinárodnopolitickom kontexte. V ostatných rokoch sa v úzkej spolupráci s expertmi z východnej Európy začal výskumne zaujímať o dejiny Ruska v 19. storočí a dejiny Sovietskeho zväzu s prihliadnutím na mocenské ambície na Ukrajine a v strednej Ázii. Témy, ktorým sa M. Šmigel vedecky venuje, sú nielen integrálnou súčasťou prebiehajúcich vedeckých polemík, ale aj príspevkom k celospoločenským diskusiám o súčasných problémoch (napr. migrácia, nárast pravicového extrémizmu, zahraničná politika Ruska a pod.). Sú dobrým základom v jeho pedagogickej práci, ktorá obsahovo osciluje v rovnakom poli.

Po preštudovaní inauguračného spisu konštatujem, že M. Šmigel bez pochyb spĺňa predpísané formálne kritériá UMB pre vymenúvacie konanie vo vedeckej i pedagogickej oblasti, ba ich takmer vo všetkých ukazovateľoch výrazne prekračuje. Ako podklad k vymenúvaciemu konaniu predložil štyri publikované práce, z toho tri v spoluautorstve s deklarovávaným podielom dostatočným na ich posúdenie. Tri publikácie – Evakuácia v znamení úteku (spolu s P. Mičkom), Banderovci, Opcia (spolu so Š. Kruškom) sú staršieho dáta, čo považujem pri posudzovaní v našej oblasti výskumu za výhodu, pretože to umožňuje zohľadniť ohlas publikácií v dlhodobejšom časovom horizonte. Štvrtá publikácia – „The

hunger games“: Ukrainian famine of 1932-1933 in history, historiography and historical policy (spoluautori V. Menkouski a L. Dubinka-Hushcha) vyšla nedávno, v roku 2020 v bilingválnom anglicko-ruskom vydaní. Všetky menované publikácie spĺňajú kritériá stanovené pre vedeckú monografiu a sú vhodným výberom pre potreby vymenúvacieho konania. Vyzdvihujem fakt, že všetky štyri práce otvorili ťažké a v slovenskej historiografii zanedbané témy, aktuálne tak z odborného, ako i spoločenského pohľadu. Vďaka výskumu a aktivite M. Šmigela sa slovenská historiografia mohla zapojiť do širších stredo- a východoeurópskych polemík.

Monografia Evakuácia v znamení úteku, spoločné dielo s P. Mičkom, bola publikovaná v roku 2006 na UMB. S odstupom viac ako 15 rokov je dnes možné konštatovať, že zapadla do rozsiahlej vlny záujmu o výskum dejín Slovenska v rokoch 1939 – 1945 a zároveň v istom zmysle predznamovala momentálny nárast záujmu o migračné štúdie. Autori v nej venovali pozornosť dovtedy okrajovej téme dobrovoľného odchodu približne 18-tisícovej skupiny ukrajinských, poľských a ruských utečencov, ktorí sa rozhodli v rokoch 1943 – 1944 evakuovať pred postupujúcou Červenou armádou smerom na západ, pričom sa nevyhli ani územia Slovenska. Vďaka výskumom autorov boli vyvrátené zideologizované tvrdenia marxisticko-leninskej historiografie, ktorá v týchto utečencoch videla zradcov a kolaborantov. Za najväčší prínos monografie považujem fakt, že autori dokázali kombináciou nástrojov politických, vojenských a sociálnych dejín nanovo objektívne interpretovať okolnosti evakuácie, jej priebeh a v neposlednom rade i jej sociálno-politické aspekty, resp. dôsledky.

Druhou predloženou prácou je monografia Banderovci na Slovensku (1945 – 1947) s podtitulom Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny, presnejšie jej druhé doplnené vydanie z roku 2008. V tomto prípade ide o tému, na ktorej sa M. Šmigel v začiatkoch svojej akademickej kariéry profiloval a dosiahol v nej medzinárodnú expertnú úroveň. Dokazujú to napríklad dvojzväzková edícia dokumentov k tejto téme v rozsahu 2 000 strán publikovaná v Kanade, kde absolvoval výskumný pobyt na dvoch prestížnych univerzitách v Hamiltone a Toronte, alebo odborná spolupráca pri dokumentárnom filme Banderovci z produkcie Českej televízie. Samotná monografia analyzuje kontroverznú tému, pri ktorej medzi sebou súperili a stále súperia viaceré interpretácie. V minulosti išlo o zideologizovanú tému, dnes na seba narážajú najmä polemiky medzi ukrajinskou a poľskou historiografiou. Šmigelova monografia nie je syntézou, ale príspevkom do vedeckej diskusie v podobe, ako indikuje podtitul knihy, súboru štúdií, ktoré sa v chronologickej následnosti venujú vybraným aspektom tejto na prvý pohľad úzkej témy, obsahujúcej však v sebe mnoho problémových vrstiev. Výskum autora bol priekopnícky, o čom svedčí 70 evidovaných ohlasov spolu na obe vydania.

Ďalšou predloženou prácou je druhé doplnené a rozšírené vydanie monografie Opcia a presídlenie Rusínov do ZSSR (1945 – 1947) z roku 2011. Kniha v spoluautorstve so Š. Kruškom vyšla prvýkrát ešte v roku 2005, pričom v druhom rozšírenom vydaní M. Šmigel výrazne zvýšil svoj autorský podiel. Aj v tomto prípade je na prvý pohľad špecifická téma spracovaná v kontexte kľúčových medzinárodnopolitických udalostí doby, v ktorej sa skúmaný fenomén odohrával, vrátane širších spoločenských dôsledkov. Autori ich sledujú v podstate až do konca 20. storočia. Pri tejto monografii by som chcel osobitne vyzdvihnúť

vstupnú pasáž venovanú detailnej charakteristike pojmu opcia ako kľúčového pojmu celej monografie. M. Šmigel v nej preukázal, že mu nie je cudzia teoretická práca s odbornou terminológiou a chápe jej zásadný význam pre prácu historika. Kniha pôvodne vznikala v úzkej súčinnosti s Koordinačným výborom reoptantov v Slovenskej republike, t. j. s rodinami, ktorých sa presídľovanie priamo dotklo, čo na autorov kladlo osobitné nároky v otázke objektívnosti výskumu páľčivej témy. Dokázali sa s nimi úspešne vyrovnáť. Na obe vydania knihy je evidovaných spolu vyše 70 ohlasov.

Jedno z vyššie spomenutých aktuálnych výskumných zameraní M. Šmigela reprezentuje štvrtá predložená práca, v ktorej sa spoločne s ďalšími dvomi bádateľmi venuje hladomoru na Ukrajine v rokoch 1932 – 1933. Autori tému analyzujú a interpretujú transdisciplinárne, cez prizmu politických dejín, dejín historiografie, politického myslenia, práva a genocide studies, pričom reflektujú tak súčasný stav poznania, ako aj polemiky a kontroverzie okolo skúmanej témy, vznikajúce najmä na báze rozdielnych interpretácií ukrajinských a ruských bádateľov či publicistov. Aký ohlas kniha vyvolá, sa ešte len ukáže.

Publikačná činnosť M. Šmigela v sumáre výrazne prevyšuje predpísané kvantitatívne kritériá. Najmarkantnejšie to je vidieť pri výstupoch kategórie A, kde autor zaradil 24 výstupov, pričom pre splnenie kritéria sa očakávajú 3 výstupy. Pri pohľade na štruktúru publikačnej činnosti osobitne vyzdvihujem, že je komplexná, obsahuje širokú škálu výstupov rôzneho typu – monografie, kapitoly, vedecké štúdie, nechýbajú odborné a prehľadové práce, či recenzie. To znamená, že autor sa nevyhýba ani popularizácii, ani odborným polemikám. Na svoje práce zaevidoval bezmála 600 ohlasov, z nich je približne 230 indexovaných alebo zahraničných, čo nebýva v prostredí slovenskej historickej vedy bežné. Uvedené kvantitatívne údaje sú jasným indikátorom kvality a medzinárodného uznania autora.

Vo vedeckej komunite je M. Šmigel známy tiež ako aktívny účastník mnohých vedeckých podujatí a organizátor vedeckého života. Počas svojej kariéry sa zúčastnil približne 100 vedeckých konferencií, pričom viac ako polovica z nich sa konala v zahraničí. Pozvané prednášky (vedecké i popularizačné) realizoval nielen na Slovensku, ale aj v Poľsku, Bielorusku, Ruskej federácii, Gruzínsku, Česku, Kazachstane a na Ukrajine, čo je dokladom vysokej miery akceptovania jeho odbornosti najmä vo východoeurópskom a čiastočne stredoázijskom priestore. Dovolím si konštatovať, že v uvedenom rozsahu sa to nepodarilo žiadnemu inému súčasnému historikovi zo Slovenska, pritom so špecializáciou, ku ktorej sa dostával postupne už ako historik etablovaný vo výskume slovenských dejín. Šmigelov profil historika orientovaného na medzinárodnú spoluprácu smerom na východ od hraníc Slovenska dotvárajú členstvá v dvoch bilaterálnych komisiách historikov – Slovensko-ukrajinskej a Slovensko-ruskej. Sám sa organizačne podieľal na celom rade domácich a medzinárodných konferencií. Viedol alebo participoval na riešení domácich a zahraničných výskumných projektov ďaleko nad rámec kritériami predpísaného prahového počtu. Z projektov osobitne vyzdvihujem tie, ktoré boli zamerané na prácu a zdieľanie skúseností s prácou v ukrajinských archívoch, uchovávajúcich ťažko prístupné písomnosti k dejinám Slovenska zo sovietskej éry.

Čo sa týka plnenia kritérií a hodnotenia činnosti M. Šmigela v pedagogickej oblasti, platí, že ide o skúseného a aktívneho vysokoškolského učiteľa. Kontinuálne pôsobí na všetkých troch stupňoch vysokoškolského štúdia, pričom svojou odbornosťou a ochotou pracovať

nepochybne vplýva ako garant (osoba zodpovedná za študijný program) na obsah i kvalitu poskytovaného vzdelávania. Zabezpečuje výučbu predmetov, ktoré korešpondujú s jeho vlastným výskumným zameraním. Niektoré sám zaviedol a pripravil k nim učebnice, resp. učebné texty. Úspešne viedol viac ako 60 bakalárskych a diplomových prác, čo svedčí nielen o školiteľských, ale i ľudských kvalitách uchádzača. Aktuálne participuje na projekte financovanom KEGA MŠVVaŠ SR. Ako VŠ učiteľ, školiteľ (4 ukončení doktorandi) a oponent pôsobí na treťom stupni štúdia. Profil M. Šmigela ako pedagóga dotvára jeho pôsobenie v rôznych formách celoživotného vzdelávania mimo samotné VŠ vzdelávanie.

V rámci diskusie v súvislosti s ďalším pôsobením M. Šmigela, by som sa rád opýtal, ako vidí budúcnosť výskumu sovietskych dejín, príp. stredoázijských dejín na Slovensku, resp. možnosti špecializovaného (interdisciplinárneho?) vzdelávania a svoje vlastné ambície v tejto oblasti v kontexte prebiehajúceho transformačného procesu v slovenskom VŠ prostredí. Domnievam sa totiž, že ide o perspektívne smerovanie tak z hľadiska výskumu, ako aj spoločenskej potreby.

Doc. PhDr. Michala Šmigela, PhD. poznám takmer 20 rokov. Zoznámili sme sa v roku 2003 na jeho prvej vedeckej konferencii, ktorú som ja vtedy na pôde Prešovskej univerzity organizoval. Patríme k jednej generácii historikov, venujeme sa rovnakému obdobiu, nie však rovnakým témam. Sledujem jeho prácu, no naše cesty nikdy nevyústili do spoločnej publikácie alebo projektu. Vnímam ho ako spoľahlivého, odborne zdatného, náročného, súčasne mimoriadne skromného, pokorného a prajného kolegu. Som presvedčený, že uvedené vlastnosti ho spolu s preukázanou erudíciou kvalifikujú na to, aby bol menovaný za profesora. Má všetky predpoklady byť prínosom pre UMB i celospoločensky.

Po dôkladnom posúdení plnenia kritérií a na základe všetkých uvedených skutočností odporúčam, aby Vedecká rada Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici schválila návrh na vymenovanie doc. PhDr. Michala Šmigela, PhD. za profesora v odbore konania slovenské dejiny.

V Košiciach, 28. 1. 2022.

Prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD., oponent